

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Milliseid üldhuviteenuseid on kriisi ületamiseks vaja?” (omaalgatuslik arvamus)

(2011/C 48/14)

Raportöör: **Raymond HENCKS**

18. märtsil 2010 otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastavalt kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamusel järgmises küsimuses:

„Milliseid üldhuviteenuseid on kriisi ületamiseks vaja?”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektioon võttis arvamusel vastu 6. septembril 2010.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 465. istungjärgul 15.-16. septembril 2010 (15. septembri istungil) vastu järgmise arvamusel. Poolt hääletas 119, vastu hääletas 11, erapooletuks jäi 4.

1. Sissejuhatus

1.1 Kuigi hiljutine finantskriis ja sellele järgnenud majanduskriis mõjutas riike eri määral, jätab see pikaajalise jälje sotsiaalvaldkonnale, suurendades tööpuudust, ebakindlust, tõrjutust ja vaesust, mille all kannatab Euroopas praegu juba üks inimene kuuest.

1.2 Ligi 80 miljonit inimest ehk 16 % ELi elanikkonnast elab allpool vaesuspiiri ning vaevleb suurtes raskustes töö, elukoha, toetuste saamisel ning põhiteenuste, eelkõige tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kasutamise võimaluste leidmisel. Ebasoodsas olukorras olevaid elanikkonnarühmi (puudega inimesed, siserännanud) mõjutab nii praegu kui ka edaspidi rängalt ka viimasel kahekümnel aastal saavutatud sotsiaalse integratsiooni ja tööalaste edusammude ohtu sattumine.

1.3 Sagenenud vägivallajuhtumid, probleemid äärelinnades, kuritegevuse ja kodanikurahutuste järsk suurenemine ning solidaarsustunde teatav vähenemine näitavad samuti, et finants- ja majanduskriisist on saanud sotsiaalne kriis.

1.4 Majanduse teatav kosumine ei ole piisav, et eelkirjeldatud sotsiaalset kriisi peatada. Varasemate kriiside (aastatel 1993–1996 ja 2002–2004) kogemusi arvestades on hoopis alust karta, et sotsiaalvaldkonnas avalduvad tagajärjed veel kaua pärast majanduse olukorra taastumist.

1.5 Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse suurenemine toob kaasa üha suurema nõudluse sotsiaalteenuste järele, eelkõige tervishoiu, elumajanduse, hariduse, energia, transpordi ja sidevahendite valdkonnas.

2. Üldhuviteenuste roll kriisi ajal

2.1 Kriis andis kinnitust sellele, et ajakohastatud ja tõhusate üldhuviteenuste olemasolu koos enam kui 500 000 üldhuviteenuseid pakkuva ettevõttega (nii riigi osalusega, eraettevõtte kui

ka segaettevõtte) stabiliseerib majandust, pakkudes tööd 64 miljonile töötajale (üle 30 % kõigist töökohtadest ELis) ja andes üle 26 % Euroopa Liidu SKPst (2010. aasta mais Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse avaldatud uuring „Mapping of the public services”).

2.2 Lisaks on üldhuviteenused sotsiaalvaldkonnale, piirkondadele ja ka keskkonnale avaldatava eriti ränga mõju leevendajateks niivõrd, kuivõrd suudetakse saavutada eesmärk tagada kõigi juurdepääs esmatarbekaupadele ja -teenustele ning inimõiguste kaitse. Need on majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse ning säästva arengu edendamise tähtsaimad elemendid.

2.3 Aja jooksul on liikmesriigid Euroopa integratsiooni käigus ühis- või üldhuvide nimel kehtestanud üldhuviteenuste jaoks väga erinevatele organisatsioonilistele vormidele ja struktuuridele mõeldes ühenduse konkurentsivõime tugevdamise erikorra ning turureeglid, mida võidakse korrapäraselt läbi vaadata või muuta, eriti seoses Lissaboni lepinguga.

2.4 Euroopa ühiskonnamudeli ja sotsiaalse turumajanduse alustala rollist tulenevalt peavad üldhuviteenused majandusliku ja ühiskondliku arengu koostoime ja integratsiooni abil

— tagama igale elanikule õiguse juurdepääsuks esmatarbekaupadele ja -teenustele;

— tagama majandusliku, sotsiaalse, territoriaalse ja kultuurilise ühtekuuluvuse;

— hoolitsemise sotsiaalse õigluse ja kaasatuse eest, looma solidaarsust territooriumide, põlvkondade ja/või elanikkonnarühmade vahel, edendama kogukonna üldhuve;

— tagama kõigi kodanike ja elanike võrdse kohtlemise;

— looma tingimused säästvaks arenguks.

2.5 Kriis on näidanud, et üksnes turumehhanismidega ei suudeta tagada kõigile elanikele võimalusi oma õiguste kasutamiseks, mistõttu ei ole riigi sekkumine praegu mitte üksnes kõigile vastuvõetav, vaid rahvusvahelisel tasandil ka soovitatav.

3. Kriisiaegsetest eelarvekärbetist tulenevad ohud

3.1 Pärast finants- ja majanduskriisi on mõnel liikmesriigil üha suuremad raskused oma eelarvete tasakaalustamisel, mis ähvardab vähendada nende võimet tagada üldhuviteenuste pakkumine.

3.2 Liikmesriikides üldhuviteenustele eraldatavad eelarvesummad satuvad seeläbi suure surve alla, hoolimata sellest, et liikmesriikide suutlikkus täita üha kasvav nõudlus üldhuviteenuste järele varieerub liikmesriigiti oluliselt.

3.3 Eelarvepiirangud ähvardavad viia pakutavate teenuste, sotsiaaltoetuste, sotsiaalkaitseüsteemide ja toetuste mahu vähendamiseni, millel võivad olla tõsised tagajärjed kõige haavatavamatele inimestele. Sellega võidakse ära nullida seni vaesuse ja ebavõrdsuse vähendamisel ning sotsiaalse ühtekuuluvuse saavutamisel tehtud edusammud.

3.4 Tundub hädavajalik, et komisjon võtaks rahastamisvajaduste osas seisukoha – ning mitte üksnes lühiajalises perspektiivis ja konkurentsi (riigiabi) seisukohast, vaid eesmärgiga tagada üldhuviteenuste rahastamise jätkumine ja nende ülesannete täitmine Lissaboni lepingus nõutud kujul.

3.5 Seepärast peaksid liikmesriigid ELi toetusel kohandama oma eelarveid, et oma üldhuviteenused säilitada või neid laiendada, et vastata tõhusalt sotsiaalse kriisiga kaasnevatele väljakutsetele.

3.6 Komitee väljendab heameelt selle üle, et komisjon toetab liikmesriikide koolitussüsteeme, leevendades Euroopa Sotsiaalfondist kaasrahastamise tingimusi. Ühtekuuluvusfondi tuleks aktiivsemalt kasutada liikmesriikide majanduse parandamiseks sotsiaalsest aspektist, et vähendada sotsiaalseid erinevusi ja stabiliseerida majandust.

4. Euroopa Liidu roll

4.1 Kooskõlas subsidiaarsuse põhimõtte ja Lissaboni lepingus rõhutatuga tuleb jätta kõigile liikmesriikidele vabad käed üldhuviteenuste ja põhivajaduste heaks pakutavate teenuste määramisel, korraldamisel ja rahastamisel, arvestades sotsiaalset ja ühiskondlikku tegevust.

4.2 Kõikidel üldhuviteenustel, olgu nad üldist majandushuvi pakkuvad või mitte, on juba ainuüksi oma olemusest ja ülesannetest tulenevalt osa Euroopa Liidu eesmärkide elluviimisel, eelkõige kodanike heaolu pideval parandamisel ning nende õiguste ja õiguse kasutamiseks sobivate tingimuste tagamisel.

4.3 Eelöeldust tulenevalt vastutab EL oma eesmärkide elluviimise, kuid ka selleks vajalike vahendite eest.

4.4 Euroopa Liit peab niisiis subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtteid arvestades ning liikmesriikidega jaotatud pädevuste raames jälgima ja kaasa aitama sellele, et oleksid olemas tõhusad ja kättesaadavad, taskukohased ning kõrgetasemelised üldhuviteenused kõigi jaoks.

4.5 Asjaolu, et liikmesriigid omavad põhimõttelist pädevust üldhuviteenuste määramiseks, ei vähenda ELi pädevust määratleda ühenduse tasandil üldist majandushuvi pakkuvad teenused, kui see osutub vajalikuks ühenduse eesmärkide saavutamiseks.

4.6 Komitee on seepärast palunud mitmes arvamuses, et ELi institutsioonid – ettevõtjate staatust puudutamata – tunnistaksid ühenduse üldhuviteenuste olemasolu ja vajadust valdkondades, kus ELi tegevus eesmärkide saavutamisel on tõhusam kui liikmesriikide tegevus eraldi. Muu hulgas on komitee teinud ettepaneku koostada uuring selle kohta, kas on teostatav luua üleeuroopalised energiaalased üldhuviteenused.

5. Avaliku teenuse pakkumise kohustus ja universaalteenus

5.1 Kuigi juurdepääs üldist majandushuvi pakkuvatele teenustele tuleks osaliselt tagada turujõudude ja vaba konkurentsi, nähakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 14 ette, et liit ja liikmesriigid hoolitsevad, igaüks oma vastavate volituste ja aluslepingute kohaldamisala piires, et niisugused teenused toimiksid oma ülesannetest lähtudes.

5.2 Vältimaks olukorda, kus turureglite lihtsa rakendamise tulemusel keskenduvad käitajad üksnes kasumlikele teenustele, tihedasti asustatud piirkondadele ja kõige maksujõulisematele tarbijatele, jättes unarusse väikest kasumit teenivad teenused, kaugemad või raskustes olevad piirkonnad ning eirates võrdse kohtlemise põhimõtet, on võrgutööstuse (telekommunikatsiooni, energeetika, transpordi ja postiteenuste valdkonnas) liberaliseerimisel ELi tasandil välja kujunenud kaks uut ideed: avaliku teenuse pakkumise kohustus ja universaalteenus.

5.3 Need kaks ideed täiendavad teineteist, sest nende eesmärk on pakkuda teenuste kasutajatele mitmeid tagatisi: esiteks üsna laiaulatuslikku teenustekogumit, mida tuleb kvaliteetselt ja taskukohaste hindadega pakkuda kogu ELis neis sektoreis, milles on määratletud universaalteenus (telekommunikatsioon, post, elektrienergia); teiseks teatud aspekte, mida EL või liikmesriigid saavad tagada ja mis ei pruugi tingimata puudutada klientidele pakutavaid teenuseid (sh seoses tarbija-kaitsega), vaid võivad olla seotud ka turvalisuse, k.a varustus-kindluse, ELi sõltumatus, investeeringute pikaajalise kavandamise, keskkonnakaitse jt küsimustega. Mõlemal juhul on võimalik teha konkurentsieeskirjadest erand, kui nende rakendamine põhjustaks eelnimetatud teenuse pakkumise ebaõnnestumist.

5.4 Taskukohase hinnaga üldise juurdepääsu tagamise idee peaks olema keskmeks kõigile ELi üldhuviteenuste ühiste eeskirjadele, milles sätestatakse liikmesriikidele ja kohalikele omavalitsustele kohustuslikud miinimumnõuded, mis ei tohi aga piirata nende ülesandeid üldhuviteenuste pakkumisel, vaid peavad neid arendama nende rahastamist esikohale seades.

5.5 Üldise juurdepääsu idee ei välista seega võimalust, et iga liikmesriik pakub lisaks miinimumnõuete järgimisele muud tüüpi üldhuviteenuseid, eelkõige seoses avaliku teenuse pakkumise kohustusega.

6. Vajalikud meetmed

6.1 Lissaboni lepinguga andis EL hoo sisse põhiõiguste järgimise tagamisele ning see peaks olema sotsiaalsema reguleerimise ühiste põhimõtete kogumiks, mille toel järgitaks kõiki ELi põhiõiguste hartaga kõigile ELi kodanikele antud õigusi (ja mitte üksnes üldist majandushuvi pakkuvate teenuste puhul).

6.2 Õigus üldisele juurdepääsule üldhuviteenustele ei saa seega kehtida mitte üksnes võrgutööstuse pakutavate teenuste kohta, vaid hõlmab kõiki inimväärseks ning sotsiaalsete ja põhiõiguste tagatistega eluks vajalikke teenuseid.

6.3 Seepärast tuleks praeguse kriisi taustal jätkusuutlikkuse aspektist analüüsida, kas kehtivatest sätetest (telekommunikatsiooni, posti, elektrienergia kohta) piisab, et vältida pakutavate teenuste kvaliteedi langust, tõrjutuse süvenemist, ühiskonna killustatust ja vaesust. Samuti tuleks saada selgust selles, kas

uutele valdkondadele oleks vaja kohaldada Lissaboni lepingu protokollis nr 26 sätestatud selliseid ELi põhimõtteid nagu „kõrge kvaliteet, ohutus ja vastuvõetav hind, võrdne kohtlemine ning üldise juurdepääsu ja kasutajate õiguste edendamine”.

6.4 Inimesed soovivad vaieldamatult suuremat kindlustunnet oma karjääris ning töötuse ja vaesuse aspektist, samuti rohkem võrdsust elukestvate õppele ja sotsiaalteenustele juurdepääsul ning keskkonnatasakaalu paremat tagamist nii praegustele kui ka tulevastele põlvkondadele mõeldes.

6.5 Seega võiks üldise juurdepääsu õigus kehtida järgmistel juhtudel:

- pangakonto ja makseviisid;
- taskukohased laenud, mikrolaenud või riigipoolsed tagatised;
- inimväärne eluase;
- kodus pakutavad hooldusteenused;
- liikuvus;
- sotsiaalteenused;
- puudega inimestele mõeldud erimeetmed;
- energia;
- turvalised e-teenused.

6.6 Kriisi jätkumine ja võimalike tõhusaimate meetmete otsimine selle lõpetamiseks peaksid paralleelselt Lissaboni lepingu (Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 14, põhiõiguste harta, protokoll nr 26) elluviimisega ärgitama ELi institutsioone vaatama uuesti läbi üldhuviteenuste koha ja rolli selles kontekstis ning hindama ja ajakohastama neid.

6.7 Komitee teeb ettepaneku algatada kõigi sidusrühmade ja kodanikuühiskonna osalusel arutelu avaliku teenuse või ka uute üldhuviteenuste pakkumise uute kohustuste võimaliku kasu üle kriisiga toimetulekuks ning tagamaks kooskõla ja koosmõju ühtekuuluvuspoliitika majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse mõõtme vahel, mis on seni olnud liiga eraldiseisvad, ning pakkumaks välja tasakaalustatud arengut võimaldavaid meetmeid.

6.8 Eelöeldut silmas pidades kutsub komitee üles koostama aruande ühenduse õigustele ja üldhuviteenustele üldise juurdepääsu edendamise kohta, samuti määratlema uued

eesmärgid vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise ning laiemalt Euroopa 2020. aasta strateegia kontekstis ning säästva arengu ja keskkonnasäästliku majanduse edendamiseks.

Brüssel, 15. september 2010

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Mario SEPI
